

Maria BOȘTENARU-DAN
**Protecția patrimoniului din Parcul Carol
împotriva riscurilor**

1. Introducere

Anul acesta se împlinesc 50 de ani de la protestele studentești din 1968, proteste care au marcat și începutul mișcării participative în arhitectură și urbanism. În Europa de Vest, acestea s-au dezvoltat în comparație cu adoptarea unei soluții cooperative constructive. Florea (2015) a investigat această cultură a protestului societății civile. În unele cazuri, aceasta nu s-a soldat cu succes, cum ar fi protestul pentru ridicarea clădirii Cathedral Plaza lângă Catedrala Sfântul Iosif din București, dar cazul relatat în acest articol a fost unul de succes, distrugerea peisajului parcului prin înlocuirea Mausoleului fiind evitată prin protestele societății civile. Un exemplu de protest al societății civile, mediatizat de CeRe, a fost salvarea cinematografului Favorit, un exemplu de arhitectură socialistă (Fig. 1).

Dezvoltarea post-comunistă este subiect al multor studii la nivel mondial, în Europa occidentală și în SUA, atât privind dictaturile est-europene cât și cele din America

Fig. 1 – Sesiune Photovoice la cinema Favorit, Drumul Taberei, București, 17 iunie 2011

Latină. În acest context, tema Parcului Carol, ale cărui simboluri construite au reflectat diferitele regimuri politice prin care a trecut pe mai mult de 100 de ani, au atras cercetători români (Panțu, 2015) și străini (Light et Young, 2010). Dacă la Budapesta parcursul a patru decade (Boștenaru, 2007), de la protest până la cooperare în elaborarea soluției constructive, țări cu un trecut comunist precum România au fost rupte de această dezvoltare și au început să recupereze abrupt după căderea cortinei de fier. Totuși în România protestul este mai răspândit, statuile amintind de perioada comunistă au fost reamplasate concentrat într-un parc din afara orașului, și statuile din București au fost tema unui studiu (Mihăilă, 2013).

În ultimii ani s-au realizat numeroase studii despre Parcul Carol, cum ar fi studiul istoric (Drăgan, 2006) în conjuncție cu PUZul (Enache, 2010), dar și studiul de mobilitate (Negulescu, 2013), care au fost prezentate în cadrul simpozionului din care face parte și această lucrare.

2. Parcul Carol și hazardurile

2.1 Gociman (2000) clasifică hazardurile în felul următor:

- naturale (geologice – ex. cutremurul, hidrologice, meteorologice),
- antropice (incendiul, poluarea etc.),
- complexe (coroborarea factorilor naturali și antropici).

2.2. Hazardul complex agresarea peisajului

Din hazardul complex agresarea peisajului fac parte intervenții precum: construcția de noduri de autostrăzi cu puncte moarte de peisaj, carierele de piatră, construcția

speculativă de vile în zone protejate natural la munte sau pe malul unor lacuri, în extinderea periferiei, eroziunea prin așa numite Hohlwege (fenomen natural datorat intemperțiilor, agravat de factorii umani), demolările vechi și noi, construcția de clădiri cu un CUT ridicat, agresive, lângă monumente de arhitectură la scară mică.

Cauze de distrugere a peisajului:

- impactul unui hazard (natural sau antropic);
- urbanismul „sălbatic”;
- progrese tehnologice care permit realizarea de construcții pe terenuri de neconstruit (mai ales pensiuni, teleferice);
- standardizarea și uniformizarea mijloacelor de punere în operă a construcțiilor;
- modificarea geomorfologiei locale (ex. baraje);
- determinarea economică.

Intervenția omului provoacă conflict prin:

- autostrăzi, despăduriri;
- modificări geomorfologice: cariere, baraje;
- construcții;
- eroziune;
- distrugerea sitului prin demolarea construcțiilor.

Determinare culturală:

- omul primitiv și natura;
- omul industrial și natura;
- omul modern și natura.

2.3. Spiritul locului ca reacție la agresiunea peisajului

Reacțiile publicului includ obișnuința și mimetismul. Sitologia ca știință studiază constituentele sitului și percepția. În acest context, este interesant de studiat regionalismul critic (Frampton, 1983), de ex. al lui Jorn

Utzon. Acesta include utilizarea materialelor de construcție tradiționale în detrimentul promovării arhitecturii moderniste. Materiale tradiționale în arhitectura modernă pot fi piatra ca în Estonia (limestone functionalism, dar și Art Nouveau) și în arhitectura Henriettei Delavrancea Gibory de la Balcic. Raționalismul italian a promovat și el piatra, cum vom vedea și în influența de la studiul de caz adoptat în această contribuție.

Verdele vertical în oraș în arhitectura contemporană este o reacție contra agresării peisajului și încălzirii globale ca o consecință. Tocmai din acest motiv trebuie protejate parcurile, element de verde în oraș, precum în cazul de față, de construirea excesivă. Mai sunt de luat în calcul expunerile electromagnetice ca tip de agresare și analizele Feng Shui (doctorat UAUIM și Hartman).

În filozofie, Heidegger (Malpas, 2012) și fenomenologia conturează studiul sitului, iar Norberg-Schulz (1979) este un punct de reper privind spiritul locului. Congresul ICOMOS 2008 de la Quebec a fost dedicat acestei teme: „Unde se ascunde spiritul locului?” (ICOMOS; 2008). Un alt teoretician al spiritului locului a fost Paul Virilio, urbanist. Și acesta și-a îndreptat atenția spre dezastre (Virilio et Alexijewitsch, 2003, Boștenaru, 2010).

Un adept al fenomenologiei a fost și Christopher Alexander (1977), elaborând în limbajul propus o abordare participativă de pionierat (Boștenaru, 2007), abordarea participativă fiind cea care a salvat mausoleul din Parcul Carol de agresiunea peisajului.

2.4. Hazardul complex agresarea peisajului în Parcul Carol
Parcul Carol se confruntă cu hazardul complex agresarea peisajului, un hazard care conține atât elementele naturale efect al poluării, secetei și temperaturilor ridicate pe timp de vară care au condus la distrugerea unor specii de plante (fig. 2), cât și elementele antropice de distrugere a spiritului locului rămas după expoziția de la 1906, deteriorarea mobilierului, a elementelor construite inclusiv a aleilor (fig. 3) și elementelor statuare sau a malului de lac (fig. 4). Unul din elementele marcante ale parcului supuse agresiunii peisajului a fost Mausoleul (fig. 5), arhitecți Horia Maicu și Nicolae Cucu (1959-1963). Horia Maicu, născut Harry Goldsein, a fost un arhitect marcant atât al perioadei interbelice, cât și postbelice, cu studii la Universitatea Sapienza din Roma. Recent a fost recuperată arhiva arhitectului. Nicolae Cucu a fost un arhitect format și la Roma, la Accademia di Romania. Mausoleul este una din operele postbelice ale acestuia. În procesului de amplasare a Catedralei Mântuirii Neamului s-a pus în discuție în 2004 amplasamentul din locul acestui monument, element marcant al parcului. Comunitatea arhitecților, inclusiv din UAUIM a protestat. Agresiunea peisajului în acest caz este un exemplu clar al presiunii imobiliare asupra spațiilor verzi, monumentul fiind un element sculptural al parcului, diferit de elementul clădire propus în locul acestuia.

3. Parcul Carol și patrimoniul

3.1. Mausoleul din parcul Carol. Evoluția locului

Contribuția va prezenta evoluția locului monumentului de la expoziția din 1906 până la Mausoleu (Mausoleul se află pe locul unde se afla Palatul Artelor, arhitecți Victor Ștefănescu, arhitectul șef al expoziției, și Ștefan Burcuș, demolat după incendiul din 1938 și cutremurul din 1940 pentru a face loc unui complex memorial), precum și evoluția arhitecților, elementele de monumentalitate și de

regionalism critic învățate în Italia care au condus la această intervenție de tipul expozițiilor italiene din perioada interbelică când s-a aflat acolo de tipul Mostra d'Oltremare la Napoli sau EUR 42 la Roma (fig. 8, și pentru aceasta s-a încercat o reconstrucție digitală). Monumentul poate fi pus în relație și cu ansamblul lui Constantin Brâncuși de la Târgu Jiu și cu alte monumente aniversare ale războiului în anul centenar încheierii acestuia. Deja din 1923 în fața Palatului Artelor s-a aflat Mormântul Ostașului Necunoscut, operă a sculptorului Emil Wilhelm Becker, strămutat între 1958 și 2006 (centenarul parcului) la Mărășești. Mausoleul actual comemorează victimele celor două războaie mondiale și ale războiului de independență.

Trebuie consemnate și hazardurile care au dus la dispariția Palatului Artelor, incendiul și cutremurul. Se va face referire la reconstrucția virtuală a Palatului Artelor (Parcul Carol I – 110 ani: reconstituire istorică și digitală, Asociația Istoria Artei) și la ce înseamnă și căror reguli trebuie să li se supună o reconstrucție virtuală (Carte de la Londra etc.) în context.

3.2. Agresarea Mausoleului

În anul 2004 s-a propus de către guvern amplasarea Catedralei Mântuirii Neamului în Parcul Carol. Ritivoi (2012) și Stan et Turcescu (2006) au analizat simbolismul și controversa în această amplasare. Societatea civilă, animată de valorile care ar putea fi distruse în monumentul istoric al parcului, a protestat prin asociații de profil (Răducan et Panțu, 2006), protestul fiind încununat de succes.

4. Discuție și concluzii

Este remarcabil că atât protestul eșuat al Cathedral Plaza, cât și cel de protecție a Mausoleului din Parcul Carol au avut un substrat în reînvierea sentimentelor religioase după căderea cortinei de fier. Conflictul dintre simbolurile

Fig. 2 (sus) – degradări ale elementului natural în Parcul Carol
Fig. 3 – alei degradate în Parcul Carol

religiei și conflictele istorice trebuie evitat. Patrimoniul artistic și arhitectural din Parcul Carol continuă însă să fie agreat și din alte considerente, a se vedea spre exemplu studiul Răducan (2011), agresiuni semnalate pe un alt fundal și în acest articol.

Referințe:

Alexander, C. (1977). *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction*. Oxford University Press

Bostenaru Dan, M. (2007) *Von den Partizipationsmodellen der 70er Jahre zu Kommunikationsformen Ende des XXten Jahrhunderts in Architektur und Städtebau*, Göttingen: Cuvillier

Boștenaru Dan, M. (2010). The earthquakes and the tsunami of 1755 and 2004 – historic accidents? *Buletinul Institutului Politehnic din Iași Tomul LVI (LX) (3)*: 107-120.

Drăgan, V.-E. (2006). Studiu Istoric pentru Parcul Carol I. Analiza valorilor culturale ale imobilului și ale zonei învecinate. Reguli de intervenție pentru conservarea valorilor culturale și integrarea în zonă

Enache, C. (2010). Peisajul ca patrimoniu. Valoarea parcurilor monument. Studii: Parcul Carol și Parcul știrbey. *Argument 2 (1)*: 345-357.

Florea, I. (2015) The Ups and Downs of a Symbolic City: The Architectural Heritage Protection Movement in Bucharest. In: Jacobsson, K. (ed.) *Urban Grassroots Movements in Central and Eastern Europe*, London: Routledge.

Fig. 5 – Mausoleul din Parcul Carol

Frampton, K. (1983). Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance. In: Foster, H.: *The Anti-Aesthetic. Essays on Postmodern Culture*. Seattle: Bay Press

Gociman, C.O. (2000). *Tipologia hazardului și dezvoltarea durabilă. Generalități, concept, problematică*. București: Editura universitară „Ion Mincu”

Light, D., Young, C. (2010). Political Identity, Public Memory and Urban Space: A Case Study of Parcul Carol I, Bucharest from 1906 to the Present. *Europe-Asia Studies 62 (9)*: 1453-1478

Malpas, J. (2012). *Heidegger and the Thinking of Place. Explorations in the Topology of Being*. Cambridge MA: MIT Press

Mihaila, M. (2013) About experiments and urban archaeologies. *Bucharest. Argument 5*: 115-128

Negulescu, M.H. (2013). Urban regeneration through the (re)modeling of mobility, in Carol Park Area. *Urbanism. Arhitectură. Construcții*

Norberg-Schulz, C. (1979). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*

Panțu, I.M. (2015). Carol I Park in Bucharest in the Second Half of the 20th Century. *Scientific Papers. Series B, Horticulture*. Vol. LIX: 385-392

Răducan, V. (2011). Common sense and other senses regarding the historical monuments. Case study: Carol Park and Zodiac Fountain in Bucharest. *Lucrări științifice - Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară București. Seria B, Horticultură 55*: 319-328 LA10 <http://horticulturejournal.usamv.ro/pdf/11.%20Lucrari%20stiintifice,%20Seria%20B,%20>

Fig. 4 – construcții pe marginea lacului în Parcul Carol

Horticultura,%20Vol%20LV,%202011%20(CD-ROM).pdf
Răducan, V., Panțu, I.M. (2004). Study of the Evolution of Carol Park in Bucharest. Point of View on the Placement of the People's Salvation Cathedral in Carol Park. *Lucrări științifice - Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară București. Seria B, Horticultură XLVII*: 248-253. horticulturejournal.usamv.ro/pdf/Scientifical%20papers%202004.pdf

Ritivoi, A.D. (2012). The Nation's Cathedral: Public Art and Competing Memories in Post-Communist Romania. In: Howells R., Ritivoi A.D., Schachter J. (eds) *Outrage: Art, Controversy, and Society*. London: Palgrave Macmillan.

Stan, L., Turcescu, L. (2006). Politics, national symbols and the Romanian Orthodox Cathedral. *Europe-Asia Studies* 58 (7): 1119-1139

Virilio, P., Alexijewitsch, S. (2003) Radioaktives Feuer. Warum die Erfahrung von Tschernobyl unser Weltbild in Frage stellt, Gespräch / Interview, *LI 060*: 11 ff.

Webografie:

<https://www.revista22.ro/a-href-catedrala-neamului-881.html#titlecatedrala-neamului-a-881.html>

Asociația Istoria Artei <http://parculcarol1906.blogspot.com/>

The London Charter for the Computer-Based Visualisation of Cultural Heritage <http://www.londoncharter.org>

ICOMOS Quebec „Finding the spirit of the place” <https://www.icomos.org/quebec2008/>

A pattern language <https://www.patternlanguage.com/>